

27.01.2023

Група № 21

Мегей А.В.

Всесвітня історія

Урок № 9-10

Тема: Національні, соціальні та суспільні рухи в Північній Америці і Європі

Хід уроку

1. РУХ АФРОАМЕРИКАНЦІВ США ЗА ГРОМАДЯНСЬКІ ПРАВА. MARTIN LUTHER KING

Незважаючи на проголошену конституцією рівноправність американських громадян, США в 1950–1970-ті роки залишалися країною расової нерівності і дискримінації. У країні продовжувала існувати політика сегрегації афроамериканського населення в школах, у транспорті, лікарнях і громадських місцях. У середині 1950-х афроамериканцям на чолі з молодим християнським проповідником **Мартіном Лютером Кінгом** вдалося домогтися ліквідації сегрегації у громадському транспорті в Монтгомері, що у штаті Алабама. У **1960-ті роки** виступи афроамериканців проти расизму активізувалися. «Чорні бунти» охопили більшість американських міст. М. Кінг організував кампанії протесту проти політики сегрегації у США.

Свідчать документи

З промови М. Л. Кінга, грудень 1961 р.

Я щиро чекаю на той день, коли усі, хто працює заради життя, стануть єдиними без будь-якої думки про роз'єднання негрів, євреїв, італійців, або за якимись іншими ознаками. Це буде день, коли ми повністю реалізуємо ідею про Американську Мрію — мрію, яка ще не здійснилася. Мрію рівності можливостей, широких прав та власності; мрію про країну, де не забиратимуть у багатьох найнеобхідніше, щоб забезпечити розкіш кільком особам; мрію про країну, де не сперечатимуться про те, що колір шкіри людини визначає її характер; мрію про націю, в якій усі наші багатства та ресурси будуть належати не комусь одному, а стануть засобом служіння усьому людству; мрію про країну, де кожен шануватиме честь і гідність людської особистості.

28 серпня 1963 р. відбувся «Марш на Вашингтон» — мирна акція протесту, у якій взяли участь більш як 200 тис. осіб. Серед них були не тільки афроамериканці, а й представники інших рас; люди різних політичних поглядів, різних релігійних переконань — протестанти, католики, юдеї. Того дня Кінг виголосив свою історичну промову «Я маю мрію».

Унаслідок широкого громадського руху американська влада прийняла Акт про громадянські права (1964 р.), що забороняв сегрегацію в громадських місцях, і Закон про виборчі права (1965 р.), що встановлював рівні права на виборах для афроамериканців.

Кінг виступав проти війни у В'єтнамі, оголосив необхідність боротьби з бідністю. Своєю наполегливістю в боротьбі за права людей проповідник завоював серця мільйонів людей.

У 1964 р. М. Кінга удостоїли Нобелівської премії миру, а в 1968 р. лідер афроамериканського руху загинув від руки найманого вбивці.

2. МОЛОДІЖНІ ВИСТУПИ. РУХ ХІПІ

Повоєнна доба принесла **нові явища в економіці та суспільному житті, нові ідеї** та переосмислення багатьох проблем політики і повсякденності, духовності та культури.

«Контркультурні» ідеї, що поширювалися в молодіжному середовищі, означали **протест щодо усталених на той час соціальних цінностей, моральних норм та ідеалів, стандартів і стереотипів масової культури, способу життя, який базувався на прагненні до респектабельності, соціального престижу, матеріального благополуччя**. Цей протест виявлявся в негативізмі щодо культурних досягнень людства, в екстравагантному способі мислення, почування та спілкування. Культ розуму та науки було замінено на культ вияву природних пристрастей і містичного екстазу душі, пуританська мораль — відкритістю інтимних зв'язків, праця — масовими оргіями, наркоманією і т. ін.

У другій половині ХХ ст. формувалися **різні напрями молодіжної субкультури**: *моди, скінхеди, хіпі (у 1960-х роках), панки, репери, готи (у 1970-х роках), емо (у середині 1980-х років)* та ін. Очевидно, найбільший слід у культурі та масовій свідомості залишили хіпі.

Хіпі (англ. hippy, hippie) — молодіжний рух, що сформувався у Великій Британії та США й був одним із символів своєї епохи. Деколи його представників називали «дітьми квітів». Багато хіпі

полишили вищу освіту та шукали шляхи «виходу» з технократичного, матеріалістичного суспільства. Хіпі перейняли низку аспектів буддизму, індуїзму й індіанських вірувань Америки, заперечували «грабіжницький і споживацький капіталізм», закликаючи жити в єдності з природою, скромно і без насильства, виступали проти війни у В'єтнамі та пропагували вільне кохання, що сприймалось як своєрідна «сексуальна революція». Хіпі закликали також до життя в «комунах» — аграрних поселеннях, мешканці яких вирощували екологічно чисті продукти.

Ключовим гаслом хіпі були слова: «**Мир, любов, свобода**» («Love, Peace, Freedom»). Антивоєнні заклики («**Займайтеся коханням, а не війною**») («Make love not war») з пісні Джона Леннона стали крилатими.

Наприкінці 1960-х років тисячі розмальованих автобусів і фургонів колесили Америкою, закликаючи всіх підтримати рух за мир, любов і возз'єднатися в протестах проти воєн

Хіпі одягалися в яскравий і незвичний одяг, носили довге волосся та бороди, влаштовували фестивалі психоделічної (тобто створюваної під впливом марихуани або інших «легких наркотиків») та рок-музики. Легендою став фестиваль у Вудстоку, на який з'їхалися майже 500 тис. осіб.

Субкультура хіпі мала великий вплив на культуру західної цивілізації. Символом їхньої музики та способу життя була британська група «Бітлз»; кумирами «дітей квітів» — рок-музиканти Джон Леннон і Джим Моррісон, а також Джиммі Гендрікс, Боб Марлі та ін.

Нерідко вживання наркотиків та алкоголю призводило до передчасної смерті хіпі та їхніх лідерів, зокрема Джимі Гендрікса, Дженіса Джоปลіна та ін. (вони померли у віці 27 років). Натомість були колишні хіпі, які адаптувалися в суспільстві і зробили блискучу кар'єру, як-от **Білл Клінтон** — 42-й Президент США (1993–2001 рр.) та **Хав'єр Солана** — колишній генеральний секретар НАТО (1995–1999 рр.) і Генеральний секретар Ради Європейського Союзу (1999–2009 рр.).

Широке відлуння субкультура «дітей квітів» набула наприкінці 1960-х років і в **радянській Україні** та в інших республіках СРСР; у Києві, Москві, Ленінграді, Львові, Одесі й інших містах. Певною мірою це був протест проти несвободи й інших обмежень радянського суспільства.

Західна рок-музика та культура хіпі вплинули на становлення відомих радянських гуртів «Цветы» («Квіти») Стаса Наміна і «Машина времени» («Машина часу») Андрія Макаревича.

У СРСР хіпі, «стиляги» та інші «неформали», шанувальники західного мистецтва та моди зазнавали переслідувань як «ідолопоклонники Заходу» з боку КДБ і міліції та осуду частини пересічних «радянських людей».

3. ВИЯВИ ЕТНОНАЦІОНАЛІЗМУ

3.1. Канада. Проблеми Квебеку

Канада є багатонаціональною країною з великим позитивним досвідом розв'язання проблем міжнаціональних, міжетнічних, міжрелігійних відносин.

Важливе місце в канадському суспільстві посідає **українська спільнота**. Більш як 1,3 млн громадян Канади мають українське походження, що становить близько 4 % від загального населення країни.

Подобиці

Масова імміграція з України до Канади розпочалася в 90-х роках XIX ст. Українці їхали за океан в пошуках кращої долі, землі і роботи. Найбільшого політичного успіху в Канаді досяг **Роман Гнатишин**, який у 1990–1995 рр. обіймав посаду генерал-губернатора Канади.

Канада належить до найрозвиненіших і багатих країн світу, проте в 1960–1970-ті роки в країні гостро постала **проблема провінції Квебек**, більшість населення якої становлять франко-канадці. На підприємствах, де переважала англійська мова, без її знання неможливо було одержати роботу. Середня зарплата франкоканадців була на 40 % нижчою, ніж в англо-канадців.

У провінції з'явилися **сепаратистські організації**. У 1968 р. була створена Квебекська партія, що об'єднала навколо себе прихильників відокремлення провінції від Канади. Деякі з них у своїй діяльності почали використовувати методи терору. У 1963 р. Рух Визволення Квебеку підірвав бомби у м. Монреалі.

Терміни і поняття

Сепаратизм (від лат. *separatus* — відокремлення) — рух, спрямований на відокремлення від держави частини її території та населення. Носіями ідей сепаратизму є переважно політичні партії, громадські та релігійні організації етнічних або конфесійних меншин. Найчастіше кінцева мета сепаратистських рухів — утворення на відокремленій території незалежної держави. Різновидом сепаратизму є **іредентизм** (від лат. *irredento* — незвільнений; такий, що перебуває під чужим владарюванням) — рух за відокремлення від однієї держави та приєднання до іншої.

Розв'язати квебекську проблему намагався **П'єр Трюдо**, який у 1968 р. став прем'єр-міністром Канади.

З ініціативи нового прем'єр-міністра в 1969 р. канадський парламент ухвалив закон про надання французькій мові статусу другої державної мови **на федеральному рівні**. Трюдо пропагував ідею формування в країні єдиної канадської нації. Однак квебекський парламент у 1974 р. ухвалив закон про єдину державну мову **в провінції — французьку**.

Цьому передувала Жовтнева криза 1970-го, під час якої воєвничо налаштований «Фронт визволення Квебеку» викрав англійського дипломата Джеймса Кроса і міністра праці Квебеку П'єра Лапорта. Коли Лапорта вбили сепаратисти, федеральний уряд як останню міру був змушений увести в провінції воєнний стан.

У 1976 р. на виборах Квебекська партія прийшла до влади. На порядок денний було поставлене питання про вихід провінції зі складу Канади. Але на **референдумі в 1980 р.** тільки 40 % виборців провінції висловилися за надання незалежності Квебеку.

Особа в історії

П'єр Трюдо (1919–2000 рр.) — прем'єр-міністр Канади (20.04.1968–03.06.1979, 03.03.1980–30.06.1984). Франко-канадець (квебекуа) за походженням. Вивчав право, економіку і політичні науки в Монреальському університеті, Гарварді і Лондонській школі економіки, а також у Паризькому університеті. У 1968 р. був обраний лідером ліберальної партії, тоді ж він вперше став прем'єр-міністром Канади. П'єра Трюдо вважають «батьком» сучасної Канади, — зокрема її політики мультикультуралізму, двомовності, безкоштовної системи медичного забезпечення та відстоювання єдності країни. Старший син П'єра Трюдо — Джастін Трюдо — нинішній прем'єр-міністр Канади (з 04.11.2015).

У **1995 р. новий референдум** про надання незалежності Квебеку вирішила провести федеральна влада. З мінімальною перевагою (50,58 % проти 49,42 %) знову перемогли прихильники єдиної Канади.

Квебек сьогодні перетворився на одну з найбагатших провінцій Канади. За економічною потужністю окремо взятий Квебек, де виробляється близько 25 % усього ВВП країни, приблизно дорівнює Австрії або Швеції. Столиця Квебеку — Монреаль — є четвертим за кількістю населення франкомовним містом світу.

У політичному житті Квебеку на початку XXI ст. простежуються дві тенденції. З одного боку, серед сепаратистів активізуються так звані «непримиренні» націоналісти, які прагнуть повної незалежності Квебеку. З іншого — ідеї сепаратизму та відокремлення втрачають популярність серед жителів провінції.

Очевидно, поступово бере гору прагматизм і здоровий глузд канадців, зокрема квебекців. Якщо на виборах до Національної Асамблеї Квебеку у 2012 р. сепаратисти з Квебекської партії виграли та сформували уряд, то в 2014 р. сепаратисти здобули 30 місць із 125 у Національній Асамблеї Квебеку, а за результатами виборів до парламенту провінції у жовтні 2018 р. Квебекська партія зазнала провалу, отримавши лише дев'ять мандатів, і жодного з них у Монреалі.

Стабільний економічний розвиток, вирішення багатьох соціальних питань у Квебеку — фундамент, що дає можливість зберегти єдність Канади.

3.2. Проблема Ольстеру

На острові Ірландія розташовані два державні утворення: Республіка Ірландія, яка є незалежною, та Північна Ірландія (її ще називають Ольстером), яка є складовою частиною Великої Британії.

Проблема Ольстеру сягає глибини століть. Тут переважають протестанти (нащадки англійських і шотландських колонізаторів), а католики (ірландці) становлять меншість. Католицька меншість розпочала наприкінці 1960-х років боротьбу за громадянську рівноправність.

У 1970 р. британський уряд увів в Ольстер регулярні війська. У відповідь **Ірландська республіканська армія (ІРА)** — таємна терористична організація католиків — розпочала кампанію терору проти англійських військ. Протягом 30 років конфлікту загинуло понад 3 500 осіб.

У **1998 р.** за посередництва США прем'єр-міністри Великої Британії та Ірландії підписали мирний договір щодо Північної Ірландії. Ним відновлювалася політична автономія Ольстера; Ірландія зобов'язувалася відмовитися від домагань на Ольстер. Наприкінці липня 2005 р. керівництво ІРА заявило про остаточну відмову від збройних методів боротьби за об'єднання Ольстера й Ірландської Республіки.

Новий поворот Ольстерської проблеми був викликаний брекситом — виходом Великої Британії з ЄС. На думку Деклана Кірні, лідера націоналістичної партії «Шинн Фейн», це є підставою для проведення референдуму про возз'єднання з Ірландією, щоб «гарантувати членство Північної Ірландії у ЄС в майбутньому».

Отже, «Ольстерська проблема» сьогодні до кінця не розв'язана.

3.3. Баскське питання

Країна басків, або Басконія — це етнічна територія народності басків, що жили на межі сучасних Іспанії та Франції, коли обох країн ще не існувало. У 1959 р., за часів диктатури Ф. Франко, націоналістично налаштованими баскськими студентами було створено **угруповання «ЕТА»** (*баск. Euskadi Ta Askatasuna, «Басконія та Свобода», скорочено «ЕТА»*). «ЕТА» спершу обстоювало національну автентичність басків і протистояло режимові Франко. Утім, незабаром його методи почали включати викрадення людей, грабунки й тероризм.

Демократизація Іспанії, що розпочалася після смерті диктатора Франсіско Франко, ознаменувала собою істотні зміни в політиці Мадрида щодо басків. Утвердження нової демократичної конституції Іспанії (1978 р.), зокрема, надало Країні Басків такий обсяг прав і свобод, якого вона ніколи не мала у своїй історії. У неї є власний парламент, поліція, радіо, два телеканали, двомовна система освіти, своя податкова система. Басків визнали як національність.

Однак «ЕТА» не захотіло й не зуміло відшукати гідне місце в новій політичній системі суспільства. Ворогом розглядалася саме Іспанська держава. У 1960–1970 рр. «ЕТА» у ході «революційного терору» здійснило низку диверсій і вбивств. За час своєї діяльності, яка тривала майже півстоліття, «ЕТА» вбило майже 850 осіб.

Навесні 2018 р. угруповання «ЕТА» оголосило про саморозпуск.

Найближче майбутнє покаже здатність баскських радикалів до компромісу в Іспанії, яка потерпає сьогодні й від іншого сепаратизму — у Каталонії.

4. БОРОТЬБА ЗА ПРАВА КОНФЕСІЙНИХ, МОВНИХ І СЕКСУАЛЬНИХ МЕНШИН

4.1. Відстоювання прав релігійних меншин

У багатьох країнах спостерігається дискримінація релігійних меншин, порушуються релігійні свободи. До такого висновку у 2016 р. дійшли експерти в доповіді Американської комісії з питань міжнародної свободи релігії (USCIRF), створеної за рішенням Конгресу США в 1998 р. Як приклади обмеження релігійних свобод у доповіді назвали атаки Ісламської Держави на **християн** та інші релігійні меншини, зростаючу нетерпимість в Європі щодо **євреїв і мусульман**, а також спроби Пекіна обмежити діяльність різних релігійних конфесій. Експерти дійшли висновку, що найгірше справи йдуть у таких країнах: М'янма, Іран, Північна Корея, Саудівська Аравія, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан. На другому місці за порушеннями Афганістан, Куба, Індія та Росія.

У 2016 р. християни зіткнулися із загальною соціальною ворожістю і державними обмеженнями в 144 країнах, мусульмани — у 142 країнах.

За результатами щорічного звіту вже згаданої комісії USCIRF, у 2017 р. **російська влада в анексованому Криму веде політику переслідування, залякування і терору**, спрямовану проти релігійних груп у Криму, підозрюваних у нелояльності до російської держави. У документі нагадали про заборону Росією діяльності Меджлісу кримськотатарського народу, переслідування кримських мусульман, арешти лідерів кримських татар Ахтема Чийгоза та Ільмі Умерова, заборону на в'їзд до Криму лідерам Меджлісу Мустафі Джемілеву і Рефату Чубарову, загибель ветерана кримськотатарського національного руху Веджіє Кашки. Також у звіті повідомляється про кримінальні справи фігурантів «справи Хізб ут-Тахрір».

Відстоювання прав релігійних меншин є актуальним для всього світу, зокрема й тому, що певна релігійна конфесія може бути панівною в одній країні та меншістю — в іншій.

4.2. Боротьба за права мовних меншин

ООН, Рада Європи, ОБСЄ прийняли низку постанов і рекомендацій щодо національних меншин та їхніх мовних прав. Зобов'язання держав були сформовані в ході конференцій в Копенгагені (1990 р.), Гельсінкі (1992 р.), а рекомендації — на конференціях у Гаазі (1996 р.) та Осло (1998 р.).

Особливе значення для «мовного питання» мала Конференція ОБСЄ в Осло, яка подала рекомендації щодо мови національних меншин у різних сферах, що включають освіту, релігію, громадську діяльність у неурядових організаціях, засоби масової інформації, економіку, адміністративні інституції та публічні послуги, незалежні крайові інституції, виступи перед юридичними інституціями та захист під час позбавлення волі. Конференція окреслила право представника національної меншини користуватися власною мовою.

Історичний досвід свідчить, що дотримання мовних прав національних меншин у поєднанні з повагою до державної мови та її знанням є запорукою демократії та сталого суспільного розвитку.

4.3. Питання про права сексуальних меншин

У ході історичного розвитку ставлення до сексуальної свободи в суспільстві змінювалось. У СРСР з 1934 р. було впроваджено кримінальну відповідальність за мужолозтво; нацисти підвели під переслідування та фізичне убивство геїв і лесбійок псевдобіологічне обґрунтування, знищивши в концтаборах і в інший спосіб від 10 до 12 тис. людей. Після того, як медично-біологічні аргументи були використані для виправдання масових вбивств, проблема ЛГБТ в Європі не мала шансів обмежитися тихою науковою дискусією.

Терміни і поняття

ЛГБТ — аббревіатура, що виникла для позначення лесбійок, геїв, бісексуалів і трансгендерів. Термін використовують з 1990-х років.

Геї та лесбійки з 1970 р. почали пікетувати засідання Американської психіатричної асоціації, виступаючи за викреслення гомосексуальності зі списку хвороб, адже вони не бажали й надалі потрапляти до категорії «психопатів». 9 квітня 1974 р. відбулося голосування, згідно з яким 58 % членів асоціації підтримали зміни, тож одностатеві стосунки у США перестали вважатися антисоціальними та ненормальними.

Після 1990 р. ВООЗ прийняла поправку про виключення гомосексуальності зі списку хвороб. Україна ліквідувала кримінальну відповідальність за добровільний гомосексуальний акт 16 грудня 1991 р. Але суспільство ще не позбавилося міфів про ЛГБТ, культивованих у радянські часи.

Відстоювання прав конфесійних, мовних, сексуальних та інших меншин є складовою боротьби за права і свободи, рухом за вільне самовираження людини.

Питання для самоперевірки:

1. Хто очолив рух за громадянські права афроамериканців у США у 1950-х — на початку 1960-х років?
2. Які політичні процеси відбуваються в Квебеку на межі століть?
3. У чому полягає сутність Ольстерської проблеми?
4. Схарактеризуйте методи боротьби за незалежність Країни Басків.
5. Які релігійні меншини зазнають утисків у світі?

Домашнє завдання:

1. Законспектувати матеріал з теми.
2. Дати письмово відповіді на питання для самоперевірки.

Виконані завдання відправте мені на електронну пошту anastasiamegei@ukr.net. У темі листа вказати прізвище, ім'я, номер групи і назву навчального предмету!